

Шияновський, О. О. Підготовка журналістських матеріалів на актуальну тему: авторська добірка: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня бакалавр; спец. : 061 журналістика / наук. керівник І. В. Сипченко. Суми : СумДУ, 2022. 24 с.

У роботі представлений авторський продукт, написаний у форматі журналістських матеріалів. Інформаційний продукт призначений для розміщення на українських медіаплатформах.

Ключові слова: війна, військовий конфлікт, тимчасово окуповані території, внутрішньо переміщені особи.

ЗМІСТ

I ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	4
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ.....	6
1.1 Визначення ключових понять.....	6
1.2 Особливості діяльності військового журналіста	9
РОЗДІЛ 2.....	11
СПЕЦИФІКАЦІЯ ТА ОБРУНТУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ	11
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	13
II ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОДУКТ.....	15
Висновки	23

І ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

ВСТУП

В умовах військового конфлікту між Україною і Росією як ніколи зростає потреба соціуму в об'єктивній інформації. Під час війни значно знижений або відсутній контроль збоку громадських організацій за діяльністю органів державної влади та збройних сил, тому журналісти лишаються одним з небагатьох джерел об'єктивної інформації про події. Робота журналіста потребує майстерності слова, толерантності, вміння гармонійно і максимально неупереджено показати всі сторони конфлікту. Журналістська діяльність в умовах війни значно ускладнюється. Журналіст відчуває психологічну напругу, пов'язану з особистими переживаннями; додаткову професійну відповідальність за об'єктивне інформування громадськості; емоційний тиск через небезпеку ситуації.

Попри існування великої кількості рекомендацій та посібників для журналістів, які висвітлюють збройні конфлікти, у багатьох ситуаціях доводиться спиратися на професійні етичні норми, інтуїцію і загальнолюдські цінності. Недолік цих етичних і професійних стандартів полягає у відсутності організацій, які б забезпечували контроль за дотриманням цих стандартів. Під час військових конфліктів як ніколи розповсюдженою стає так звана «сенсаційна журналістика», коли прагнучи миттєвого кар'єрного зростання журналіст ризикує не лише власною репутацією, а й безпекою інших людей. Військовий стан передбачає військову цензуру журналістських матеріалів, проте в умовах діджиталізованого суспільства проконтролювати потік інформації майже неможливо.

У посібнику «Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації» сказано: «Журналістика конфлікту дає кореспондентам

можливість готувати професійні репортажі про конфлікти, не підливаючи олії у вогонь. Журналістика конфлікту означає, що ми готуємо докладні репортажі, висвітлюємо думки всіх сторін і надаємо їм можливість обговорити всі питання, пов'язані з конфліктом»[4, с.12].

Мета роботи – створення добірки матеріалів на тему війни між Україною та Росією. Поставленої мети досягнемо через реалізацію наступних **завдань**:

- опрацювання теоретичного матеріалу, що стосується діяльності журналіста у військовий період;
- створення власних матеріалів, присвячених війні в Україні.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ

1.1 Визначення ключових понять

24 лютого 2022 року стало переломним моментом в історії України. Повномасштабне вторгнення військ Російської федерації на територію України вплинуло і на професійну діяльність журналістів. Більшість українські журналісти перетворилися з цивільних у військових. Осмислення суті військової журналістики слід розпочати із розбору основних понять.

Поняття «конфлікт» невід’ємна складова історії людства. Енциклопедія сучасної України визначає це поняття як: «Зіткнення протилежних інтересів, поглядів, оцінок, цінностей. Це протиріччя, що виникає між людьми чи колективами у процесі спілкування, їхньої спіл. діяльності через непорозуміння або протилежність інтересів, відсутність згоди між двома та більше сторонами»[3]. Суть цього поняття можна описати як зіткнення між кількома особами або групами осіб. Сторони конфлікту, як правило, мають різні погляди на ситуацію і прагнуть довести правильність своєї позиції різними шляхами. Будь-який конфлікт пов’язаний з негативним емоційним фоном.

За складом і кількістю конфлікуючих сторін або учасників конфлікту виділяють:

- внутрішньоособистісні конфлікти;
- міжособистісні конфлікти;
- особистісно-групові конфлікти
- міжгрупові конфлікти
- міжколективні конфлікти
- міждержавні конфлікти
- міжнаціональні конфлікти. [6; с.54]

Для будь-якого конфлікту характерні дві основні фази: конфронтацію, для якої притаманні силові методи, і кооперація – пошук компромісу, що задовольнить всі сторони конфлікту[6; с. 64].

Якщо конфлікт не вдалося вирішити дипломатичним шляхом, він може перейти у воєнний конфлікт. Воєнна доктрина України визначає воєнний конфлікт як «форму розв'язання міждержавних або внутрішньодержавних суперечностей із двостороннім застосуванням воєнної сили; основними видами воєнних конфліктів є війна та збройний конфлікт»[2].

До основних ознак воєнного конфлікту можемо віднести наявність суперечок різного рівня (внутрішньодержавні або міждержавні); трансформацію мирного способу життєдіяльності у військовий; застосування військової сили обома сторонами конфлікту. Науковці і юристи дотримуються думки, що поняття «воєнний конфлікт» ширше за поняття «війна».

Академічний тлумачний словник української мови дає таке визначення поняття «війна»: «Організована збройна боротьба між державами, суспільними класами тощо» [1]. Сміслова характеристика цього визначення полягає у тому, що війна – це боротьба, суб'єктами якої є держави чи суспільні класи. У політологічному енциклопедичному словнику війна розуміється як збройна боротьба між державами (їх коаліціями) або соціальними, етнічними та іншими спільнотами; засіб боротьби за світову гегемонію та захист національних інтересів [8]. Ця дефініція розширює коло суб'єктів боротьби і визначає об'єкт боротьби.

Найбільш повне визначення поняття «війни» надає такий дослідник як С. Сірій. Він визначає війну як соціально-політичне явище, пов'язане з докорінною зміною характеру відносин між державами, народами, націями, класами і соціальними групами та переходом протидіючих сторін від застосування

ненасильницьких форм і способів боротьби до прямого застосування зброї та інших насильницьких засобів для вирішення певних суспільно-політичних, економічних, ідеологічних, а також національних, релігійних, територіальних та інших суперечностей[9, с.126].

Ключовими ознаками війни, крім тих, які є ознаками збройного конфлікту, можемо назвати наявність мотивів (ідеологічних, політичних, соціальних тощо); повне припинення дипломатичних відносин між країнами, що воюють; формальний акт оголошення війни.

Поняття «воєнний конфлікт» і «війна» мають певні відмінності: воєнні конфлікти локалізуються в окремих регіонах і не призводять до якісних змін стану суспільства; для війни характерний більший рівень напруження і зміни у всіх сферах суспільного життя і економіки[9, с.132].

1.2 Особливості діяльності військового журналіста

Гаазька конвенція 1907 року «Про закони і звичаї сухопутної війни» вперше в історії визначила статус військового журналіста. У ст. 13 додатку до конвенції зазначено: «Особи, які супроводжують армію, але прямо не належать до неї, такі як кореспонденти газет і репортери, маркітанти та постачальники, які потрапляють до рук ворога і він вважає за доцільне затримати їх, користуються правами військовополонених за умови, що вони мають при собі посвідчення від військового керівництва тієї армії, яку вони супроводжували» [5]. У додатковому протоколі до Женевської конвенції визначенню статусу і захисту прав військового журналіста присвячений увесь третій розділ.

Робота журналістів в умовах воєнних дій ускладнюється в рази. Це зумовлено не лише небезпекою для здоров'я і життя. Коли мова йде про віроломний напад на твою Батьківщину, надзвичайно складно відкинути суб'єктивну складову і в умовах уривчатої недостовірної інформації формувати об'єктивну картину подій. Надзвичайно важливим у таких умовах стає досвід попередників. В Україні військова журналістика з'явилася у 2014 році. Приводом для цього стало самопроголошення Луганської та Донецької народних республік.

Резолюція ЮНЕСКО «Про тероризм та ЗМІ» виокремлює три основні принципи роботи журналістів:

1. Безпека потенційних жертв. Тобто уникнення ситуацій, які можуть зашкодити мирному населенню чи військовополоненим.
2. Професійність. Інформація про воєнні дії, терористичні та контртерористичні операції повина висвітлюватися обережно.
3. Безпека журналістів. Журналіст повинен ретельно дотримуватися правил поведінки у зонах збройних конфліктів, а також прислухатися до рекомендацій військових[9].

Саме оцінка ризиків є ключовим поняттям у роботі військового журналіста.

Військова журналістика – жанр, спрямований не лише на висвітлення бойових дій і конфліктів, а й на відображення державної політики. Журналістів, які працюють у зонах бойових конфліктів можна розділити на три категорії:

- військові кореспонденти;
- журналісти, які перебувають у професійних відрядженнях до зони бойових дій;
- журналісти, відряджені до військових частин.

РОЗДІЛ 2

СПЕЦИФІКАЦІЯ ТА ОБРУНТУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ

Нами було створено три журналістських матеріали на тему війни у різних жанрах розрахованих на різну цільову аудиторію.

«Емоції без обмежень» – репортаж, цільова аудиторія – прихильники української музики, молодь. У матеріалі піднімається тема доцільності розважальних заходів під час війни, підкреслюється важливість підняття морального духу населення. Авторський задум полягає у інформуванні населення про подію, що відбулася у місті і спробі передати настрої і емоції концерту.

«Увага! Вибухонебезпечно!» – кореспонденція, написана за матеріалами сайту Головного управління ДСНС України в Сумській області. Цільова аудиторія – мешканці населених пунктів, які були окуповані російськими військами або були зоною активних бойових дій. Матеріал також буде корисний батькам і вчителям для проведення бесід серед дітей про поводження з невідомими і вибухонебезпечними предметами. Авторський задум полягає у донесенні інформації про масовий характер замінувань і небезпеку, пов'язану з цим явищем. Невеликий обсяг інформації і стислий виклад дозволяють швидко прочитати публікацію.

«У кожного свій фронт» – інтерв'ю, цільова аудиторія – зоозахисники, волонтери, любителі тварин, небайдужі громадяни. Авторський задум – розповісти історію жінки, яка у такій важкій ситуації думає не лише про себе, а знаходить сили та можливості допомагати тваринам, яких покинули господарі. Питання поставлені таким чином, щоб продемонструвати, що для того аби

допомогти іншим, не треба мати надзвичайних здібностей. Кожен може зробити свій вклад, треба лише мати бажання.

Назва	Жанр	Обсяг у авторських аркушах
Емоції без обмежень	репортаж	0,05
Увага! Вибухонебезпечно!	кореспонденція	0,05
У кожного свій фронт	інтерв'ю	0,05

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Академічний тлумачний словник української мови Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/vijna> (дата звернення 13.05.2022).
2. Воєнна Доктрина України: Указ Президента України від 24.09. 2015 р. № 555/2015. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555/2015> (дата звернення 13.05.2022).
3. Енциклопедія сучасної України https://esu.com.ua/search_articles.php?id=3235 (Дата звернення: 13.05.2022)
4. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. - К.: «Компанія ВАІТЕ», 2016. - 118 с. Режим доступу: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/3/254531.pdf> (Дата звернення: 12.05.2022)
5. Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_222 (дата звернення 13.05.2022).
6. Ложкін Г. В., Пов'якель Н. І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: Навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 416 с.
- 7.
8. Політологічний енциклопедичний словник / упорядник В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. Київ: Генеза, 2004. 736 с.
9. Сірий С. Сутність понять «локальна війна» і «воєнний конфлікт» та їх типологія. Політичний менеджмент. Київ, 2006. № 4. С. 124-134.
- 10.

- 11.«Тероризм та засоби масової інформації» : резолюція конференції ЮНЕСКО від 02.05.2002 р. / Маніла: ЮНЕСКО, 2002. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000135256?posInSet=1&queryId=5c663bfa5102-4da8-90d6-1b3fbb894d07> (Дата звернення 14.05.2022)

II ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОДУКТ

Емоції без обмежень

Сонячний травневий ранок. Невеликий натовп на театральній площі. Публіка зібралась найрізноманітніша: від дітвори до поважних пані. За час війни люди відвикли збиратися гуртом. Навіть невелике скупчення викликає питання. Гуманітарку дають? Щось трапилось? Підходжу трохи ближче і не вірю власним вухам. Я чую звуки з далекого минулого. Я чую музику. Сьогодні зовсім інший привід зібратися. Просто на сходах театру імені Щепкіна виступає гурт «Без обмежень».

Концерти і в мирний час були помітним явищем, а в війну тим паче викликають цілий шквал емоцій. Іноді досить суперечливих. Від «Як можна співати під час війни?» до «Як же чудово вдихнути ковток мирного життя!».

Понад місяць гурт «Без обмежень» відвідує українські міста й містечка аби підняти настрій українцям. На Сумщині музиканти вже відвідали понівечені Охтирку і Тростянець, а після сьогоднішнього концерту планують зіграти ще й у Ромнах.

Мінімальна кількість обладнання, яку музиканти привезли «бусиком», припаркованим тут же, в кількох метрах від імпровізованої сцени. Жодних декорацій і бек-вокалістів. Лише жива музика і живі емоції.

Не встигаю опам'ятатися і повірити у реальність того, що відбувається, як концерт закінчується... Поки музиканти спілкуються з глядачами та журналістами, обладнання збирають і вантажать до «бусика». Ще за півгодини не лишається жодного сліду дійства, що відбувалося на цьому місці. Ні, не так. Не лишається жодного сліду на театральній площі. Він лишається в серцях, тих

кому пощастило побувати на імprovізованому концерті. Таких, звичайно, не багато, бо інформація про час і місце проведення виступів майже відсутня з міркувань безпеки.

Ще трішки постоявши рушаю у своїх справах. Війна, на превеликий жаль, продовжується. Але чомусь є відчуття, що цю площу я залишаю уже не тією людиною, якою на неї зайшов.

Увага! Вибухонебезпечно!

Територія Сумщини була звільнена від російських окупантів менше тижня тому. Повним ходом іде робота з розмінування звільнених територій та знешкодження вибухонебезпечних предметів, залишених російськими військовими. Вибухонебезпечні предмети, залишені російськими окупантами, знаходять ледь не по всій території Сумщини. Лише за останні 2 доби сапери знищили близько 144 боєприпасів. Все, що можна транспортувати звозять на полігон і знешкоджують там. Деякі боєприпаси доводиться знешкоджувати безпосередньо на місці виявлення.

Вибухонебезпечних предметів зараз дуже багато, а тому натрапити на них можна в будь-якому місці. Особливу увагу слід приділяти саме тим громадам, в населених пунктах яких або проходила ворожа техніка, або знаходились блокпости. Там треба бути вкрай обережними, тому що окупанти залишили розтяжки та інші вибухонебезпечні предмети, які маскують під різного роду речі. Також слід бути дуже обережними людям, в оселях яких жили російські військові, тому що вони мінували все що бачили.

До вибухонебезпечних предметів відносять боєприпаси, а саме: бойові частини ракет, снаряди, міни, авіаційні бомби, руні гранати, патрони тощо; піротехнічні засоби (сигнальні патрони та ракети, вибухові пакети, димові шашки); різноманітні пастки, що імітують побутові предмети, іграшки, упаковку продуктів харчування.

При виявленні підозрілої знахідки, фахівці закликають не наближатися до предмету і одразу повідомляти спеціальні служби за номером 101 або 102. Основне правило, яке треба запам'ятати, якщо це не Ваш предмет – Ви його не чіпаєте! Обов'язково роз'ясніть небезпеку дітям. Природна цікавість часто спонукає їх піднімати незнайомі предмети. Сапери повідомляють про велику

кількість випадків, коли заміновані мобільні телефони, іграшки, блискучі предмети, які привертають до себе увагу.

У кожного свій фронт

Війна докорінно змінила наше життя. Змусила переоцінити все, що було «до» і серйозно задуматись, що буде «після». Але якщо люди хоча б у змозі самостійно розпоряджатися своїм життям, то домашнім тваринам, які звикли до людського піклування і захисту, теж не легко переживати ці часи. На щастя, є в нашому місті люди, яким не байдуже. Ми зустрілися з зооволонтеркою Олександрою Куніченко і поговорили про нелегкі будні тварин і зооволонтерів у війну.

Розкажіть трошки про себе.

Мене звать Олександра. Мені 33 роки. Я лікар-ветеринар, кінолог, та інженер-технолог по м'ясопереробці.

Чим займалися у мирний час?

До війни у мене було власне виробництво заморожених кормів та ласощів для собак.

Як прийшли до волонтерства?

З 15 років я активно допомагала вуличним котам і собакам. Спочатку це була проста посильна допомога, яка згодом переросла у професію і улюблену справу. У мене 30 різновидових тварин. Вважаю себе професійним утримувачем. До війни разом з іншими небайдужими займалися контролем популяції вуличних тварин.

Як війна вплинула на Вашу діяльність?

Після початку війни, коли була масова евакуація, досить багато людей, на жаль, залишили своїх тварин в кращому випадку на вулиці і за перші 4 тижні ми побачили, що не зможемо силами сумчан вирішити це питання. Ми з Іваном Міненко самоорганізувалися і вирішили, що ми повинні та ми зможемо забезпечувати потребу тварин міста у їжі.

Але ж це зовсім не легко...

Ми назвали нашу організацію "Наш фронт". На даний момент забезпечили всі нам знайомі домашні притулки міста їжею та контролюємо, щоб у них все було добре. Щодня готуємо близько 200 кг їжі.

Якої допомоги потребує Ваша організація?

Ми маємо потребу в розповсюдженні інформації про нас, про наші потреби, про потреби міста в кормах серед населення Європи, щоб ті люди, котрі мають змогу і бажання допомогти побачили.

Дякую!

Висновки

Метою написання кваліфікаційної роботи була оцінка специфіки діяльності журналіста в умовах війни. Реалізувати поставлену мету вдалося ознайомившись з теоретичними засадами роботи журналістів під час воєнних дій. Дослідження посібників для військових журналістів показало, що воєнний конфлікт чинить серйозний психологічний вплив на особистість журналіста і саме в цей період потрібні серйозні вольові зусилля і стресостійкість аби подавати дійсно об'єктивну і достовірну інформацію.

У періоди, коли суспільство відчуває небезпеку, різко зростає потреба в його інформуванні. Підвищення соціальної значимості журналіста у воєнний період пов'язане зі зростанням потреби суспільства в інформації. В таких умовах якість інформації має бути бездоганною і сприяти стабілізації суспільних настроїв. Крім того, всі дані, оприлюднені журналістом мають бути максимально виважені і не нести навіть потенційної загрози для мирного населення, полонених чи військових. Дотримуючись стандартів оперативності, не слід нехтувати ретельною перевіркою достовірності джерел.

Врахувавши теоретичну інформацію, ми створили власні журналістські матеріали на військову тематику. У кваліфікаційній роботі представлений доробок із трьох матеріалів різних жанрів загальним обсягом 5499 знаків. Підготовані матеріали можуть бути опубліковані на українських медіаплатформах.

Військова журналістика в Україні з'явилася у 2014 році і, не зважаючи на стрімкі темпи розвитку, потребує подальшого вдосконалення. Після 24 лютого 2022 року з'явилася велика кількість освітніх матеріалів, тренінгів, мета яких підвищити кваліфікацію журналістів і допомогти їм освоїти навички військової журналістики. Проте такі освітні заходи здебільшого носять добровільний

характер і дають лише основні поверхневі знання. Для серйозної перекваліфікації цивільних журналістів у військові потрібна більш ґрунтовна підготовка. Це стосується не лише характеру висвітлення інформації, а й правових засад діяльності журналістів в умовах військового стану, ключових правил безпеки і психологічних тренінгів для посилення стресостійкості.